

METODAI

Mokykla atliepanti vis sudėtingesnius visuomenės poreikius, kartu keičia ir mokymo ir mokymosi metodus, keičia mokytojo vaidmenį. Pagrindine ugdymo tendencija tampa ne atkartojamų žinių gausinimas, o pastangos suvokti bei suprasti žmogų ir pasaulį, sudarant sąlygas, mokiniui pačiam: patirti, išgyventi, kurti ir įgyvendinti, puoselėti savo asmenybę. Taigi, visų pirma, siekiama plėtoti asmens dvasines, fizines galias, bendruosius gebėjimus, vertybines orientacijas, žinias bei įgūdžius. Bendrosiose programose ir išsilavinimo standartuose numatomi ugdyti: asmeniniai, socialiniai, komunikaciniai, kritinio mąstymo ir problemų sprendimo, darbiniai ir veiklos gebėjimai. Svarbiausias mokyklos tikslas tampa kritinio mąstymo, bendradarbiavimo, gebėjimo dirbti komandoje, mokėjimo mokytis gebėjimų ugdymas.

Norėdamas pasirinkti mokymo metodą ar mokymosi strategiją ir planuodamas pamokoje lengvai pritaikyti įvairią veiklą, mokytojas turi žinoti: mokymo metodus, jų privalumus ir trūkumus, kokių tikslu jie taikomi, kaip juos praktiškai taikyti.

Skirtingais metodais lavinami skirtingi mokymo įgūdžiai. Taigi, taikant mokymo metodus atitinkama kryptimi, veikiama besiformuojanti asmenybė, jos mintys, jausmai, valia, norai ir pan. Kiekvienas metodas formuoja mokinių gebėjimus, charakterio ir elgesio būdus. Metodai turi sukurti skatinančią aplinką, įgalinančią veikiant remtis kuo gausesniais pojūčiais. Siūlomi mokymo metodai yra šiuolaikiški, skatinantys mokinių veikti ir būti aktyviu proceso dalyviu. Mokytojai turi padėti mokiniams pamėgti mokymąsi, padėti įgyti naujų žinių ir įgūdžių. Norint nustatyti mokymosi poreikius bei tikslus, reikia tyrinėti mokinių žinių ir gebėjimų ribas, kartu nustatant, kaip skiriasi mokinių žinios, įveikiant skirtumus ir skatinant mokinius toliau mokytis. Tokiu atveju vienas svarbiausių kriterijų tampa kritinis mąstymas. *Kritinis mąstymas* – tai gebėjimas įvairiapusiškai analizuoti ir įvertinti situaciją bei mintis, kad būtų pasirenkama protinga ir pagrįsta pozicija. Kritinis mąstymas yra sutelktas į apsisprendimą, kuo reikėtų tikėti ir ką daryti. Taigi tai yra protingas įvairių pažiūrų ir filosofijų svarstymas.

Tai ne pats turinys, bet informacijos apsvaistymo metodas, kuris gali būti taikomas įvairiose srityse. Todėl aktyvaus mokymosi metodus galima būtų įvardinti kaip pedagogikos įrankius, kuriais mokytojai naudojami, siekdami padėti mokiniams ištraukti į kritinį mąstymą. Mokantis aktyviais mokymosi metodais įgyjama ir žinių, ir gebėjimų.

Gebėjimas kritiškai mąstyti:

- skatina visuomenės atvirumą;
- skatina tarpusavio supratimą, pagarbą, ryšius tarp žmonių;
- ugdo mokinių ir mokytojų gebėjimą klausytis;

- padeda suprasti įvairius požiūrius;
- įgalina mokinius, pasinaudojant tuo, ko išmoko, suvokti neapibrėžtų situacijų prasmę;
- leidžia imtis naujos veiklos;
- garantuoja mokinių mokymosi integralumą ir saviraišką.

Gebėjimas kritiškai mąstyti yra labai svarbus, kad žmonės galėtų aktyviai gyventi, veiksmingai dirbti, prisitaikyti besikeičiančioje visuomenėje.

Taigi užaugusiam mokiniui teks gyventi sudėtingame pasaulyje, kuriame reiks dažnai rinktis sprendimus, perdirbti ir naudoti gaunamą informaciją, todėl kritinis mąstymas yra labai svarbus padeda suvokti sudėtingo besikeičiančio gyvenimo prasmę; skatina visuomenės atvirumą; skatina žmonių tarpusavio supratimą, pagarbą, ryšius; skatina asmenybės augimą.

Dirbant aktyviais mokymosi metodais, mokytojams prireiks kitokių įgūdžių nei mokymo programose. Visi mokytojai nori skatinti mokymąsi, tad čia jie gali išvelgti patį procesą. Kadangi mokytojai palaiko grįžtamąjį ryšį su mokiniais, gali koreguoti pamoką, atsižvelgi į mokinių gebėjimus, padėti jiems atrasti save, todėl šiandien daugelis mokytojų keičia pasyvų mokymą į aktyvų, norėdami surasti geresnį, patrauklesnį mokiniams kelią mokymosi procese.

Pateikiama keletą metodų aprašymų, kurie puikiai tiktų įgyvendinti darnaus vystymosi integruojamosios programos siekiams įgyvendinti.

„Minčių lietus“

Šis metodas parankus mokinių mąstymo įgūdžiams ugdyti, naujoms idėjoms generuoti. Jo esmė tokia: mokytojas, pateikęs klausimą ar pasiūlęs temą, paragina mokinius vardyti kuo daugiau galimų atsakymų į pateiktą klausimą ar pareikšti kuo daugiau minčių pasiūlyta tema. Svarbu, kad mokytojas ar jo paskirtas mokinys kilusias mintis surašytų lentoje ar dideliame popieriaus lape. Nuo vertinimų generuojant idėjas reikia susilaikyti. Svarbu, kad mokiniai būtų konstruktyvūs: ne kritikuotų, o rekomenduotų, nenukryptų nuo temos, kalbėtų po vieną, aktyviai klausytųsi vieni kitų. Jeigu mokiniai siūlo nerealius problemų sprendimo būdus, mokytojui pravartu būtų surengti diskusiją pateiktų idėjų realumo tema.

Diskusija

Šis metodas skatina mokinius mąstyti ir ieškoti atsakymų sprendžiant problemas. Kaip mokymo metodas, diskutavimas yra taikomas dažnai, tai dažniausia būna susijęs su laisvai

besivystančiu pokalbiu, duodant mokiniams išsakyti savo nuomonę, idėjas bei išgirsti, ką kiti mano pašnekovai. Todėl siūlome, susidaryti trumpą planą, kuriame gali būti faktinė medžiaga skatinanti diskusiją ir apgalvotų klausimų sąrašas.

Kada taikyti diskusijas:

1. pamokos pradžioje, kai norime sužinoti mokinių nuomonę ir turimą patirtį (pvz., nagrinėjant cunamio susidarymą ir poveikį pakrančių gyventojams) ir taip toliau pradedama aiškintis nauja tema;

2. kai norime, kad mokiniai aiškiai ir tiksliai reikštų mintis, įvairiai pateiktų idėjas kritikuotų vertintų ir pamažu prieitų prie teisingo sprendimo, tuomet pamoka tampa forumu. Tokiu būdu tinkamiausios temos būtų tos, kurios daugiau siejasi su vertybėmis, požiūriu ir įsisąmoninimu ne tik faktine medžiaga (pvz., aiškinantis žmogaus poveikį aplinkai) arba, kai mokiniams būtina praktika formuojant ir vertinat nuomonės (pvz., aptariant dirvožemio gerinimo būdus).

Darbas grupėse

Tai aktyvus metodas, skatinantis mokinių bendradarbiavimą, gerina mokinių tarpusavio ryšius, jis mokiniams sukuria pasitikėjimo ir paramos atmosferą. Mokiniai kartu dirbdami gali lavinti aukštesnius mąstymo gebėjimus, pvz., kūrybingumą, įvertinimą, sintezę ir analizę. Taip pat ugdomi ir bendrieji gebėjimai, pvz., komunikavimo, dirbti komandoje su kitu mokiniu, komunikuoti su kitais. Taip dirbdami mokiniai dažnai moko vieni kitus, taip stipresnis mokinys padės silpnesniam ir bus suteikta be gėdos išsitaisyti savo suvokimo klaidas. Darbas grupėse suteikia galimybę mokiniams susipažinti su platesniu spektru šaltinių nei vienu vadovėliu.

Savarankiškas mokymas

Tai sudėtingas mokymo procesas, kurio metu mokiniai savarankiškai mokosi patys arba moko vieni kitus. Šiuo metodu galima naudoti keletą šaltinių bei pritaikyti šiuolaikine informacijos technologijomis. Savarankiško darbo nukreipimas gali būti organizuojamas kaip pranešimo ar referato ruošimas. Mokiniai atlieka aiškinasi mokytojo užduotą naują temą ar atlieką reikiamas užduotis. Pradžioje reiktų duoti daug savarankiškų mokymosi užduočių, taip vis didinant mokinio prisiimama atsakomybę, kol jis įgali mokytis savarankiškai. Mokiniams reiktų parodyti tinkamus šaltinius, stebėti jų darbą. Tam reikia, kad mokiniai išmoktų patys susirasti reikiamus šaltinius, rasti ir pataisyti savo mokymosi klaidas, tikrinti savo darbą. Mokiniams duodant savarankišką darbą reikia žinoti kokia tema yra aiški, paremta faktais ir turi pakankamai šaltinių, t.y., kad medžiagos ta tema būtų galima rasti vadovėliuose, tinklalapiuose, spaudoje ir t.t. Duodant mokiniams savarankišką darbą labai svarbu stebėti procesą, t.y. patikrinti kaip sekasi ir kas yra atlikta atskirų

etapų metu. Stebėjimą galima organizuoti pamokų metu, mokiniui patogiu metu ir distanciniu būdu. Patogumo dėlei, galima sukurti pasitikrinimo lapą, kur jūs ir mokiniai gali žymėti įvykdytus punktus.

Savarankiško darbo vertinimas turi būti iš anksto mokiniams žinomas, vadinasi, jis turi būti apgalvotas, numatant aiškius vertinimo kriterijus, kurie derėtų su nagrinėjama tema ir mokinių galimybėmis.

Tiriamieji darbai

Tiriamoji veikla gali būti plėtojama dviem kryptimis. Pirmoji – tai *tradicinis geografinės informacijos rinkimas ir kaupimas* (bendraujant su respondentais, renkat nuotraukas, laikraščių iškarpas ir t.t. Antroji susijusi su *naujausiomis informacijos technologijomis*, todėl ji mokiniams yra patraukli. Mokslo ir technologijų pažanga vis daugiau atveria galimybių naudotis įvairiomis bibliotekomis (pvz., <http://www.lnb.lt>; ar internete esančiais informacijos ir duomenų bankais (pvz., www.aikos.smm.lt), tyrimų rezultatais, enciklopedijomis (pvz., http://lt.wikipedia.org/wiki/Pagrindinis_puslapis) ar statistinėmis suvestinėmis (pvz., www.stat.gov.lt). Naudodamiesi internetu mokiniai gali surasti labai daug įvairios geografinės informacijos, užmegzti ryšius su kitų šalių mokiniais, dalintis informacija.

Ekskursija

Aiškinat gamtinius ir visuomeninius reiškinius, procesus ar norint aplankyti vieną ar kitą objektą, siūloma kur kas patrauklesnė ir dinamiškesnė veikla už klasės ribų. Ekskursijos neturėtų būti vien tik malonus laiko praleidimas. Ekskursijos, kaip pažintinė mokomoji veikla, turi būti kruopščiai suplanuotos, numatytos aiškios mokinių veiklos ir užduotys bei vertinimo kriterijai.

Siūloma keletas patarimų rengiantis ekskursijai.

1. *Ekskursijos pasirengimas*. Jai reikia iš anksto gerai pasiruošti, tai yra numatyti:
 - tikslus,
 - maršrutą,
 - susidaryti planą (kiek laiko ji truks, numatykite ką norite pamatyti, numatyti kada mokiniai ilsėsis, kada atliks jiems skirtas užduotis),
 - iširti vietovę (iš ankso jei įmanymą),
 - susipažinti su reikiama literatūra,
 - parengti užduotis mokiniams, kurias turėtų atlikti pačios ekskursijos metu, pvz., piešti, fotografuoti, filmuoti, paimti interviu (vieni iš kitų, gido ar lankoms vietovės gyventojų),

- numatyti priemonės (fotoaparatai, popieriaus lapai, rašymo priemonės, skaičiuotuvas ir t.t.).

2. *Ekskursijos metu* reiktų netik pasakoti ir rodyti numatytus objektus, bet kartu ir skatinti mokinius aktyviai veikti, diskutuoti, vertinti ir daryti išvadas.

3. *Po ekskursijos (refleksija)*. Veikla po ekskursijos tai pat labai svarbi, nes – reiktų su mokiniais aptarti ką sužinojo, kas labiausia patiko ar nepatiko; sudaryti galimybes mokiniams surengti ekskursijos fotografijų parodą; skatinti mokinius parašyti straipsnį apie ekskursiją (pvz., mokyklos laikraštyje).

Laiko atžvilgiu ekskursijos gali būti: *trumpalaikės* (viena pamoka); *1 – 2 pamokų trukmės*, kurių tikslas plačiau susipažinti su ilgesnių stebėjimų reikalingais objektais; *vienos dienos*, kai norime ištirti didelį objektą ar procesą, pvz., ir t.t.; *kelių dienų*, kai norima ištirti konkrečią vietovę, įvairiais aspektais (reiktų apjungti keletą mokomųjų dalykų, kaip istorija, matematika ir t.t.).